

POKRAJINSKI
MUZEJ
PTUJ
ORMOŽ
—
SALON
UMET
NOSTI

KABINET
ČUDES
MUZEJSKEGA
DRUŠTVA
PTUJ

MUZEJSKO DRUŠTVO PTUJ

Ptujski meščani ob arheoloških najdbah pri izkopavanju III mitreja, negativ na steklo, PMPO. Od petdesetih let 19. stoletja dalje so arheološke najdbe s ptujskega območja redno pošiljali na Dunaj, v Gradec ali v lokalne muzeje na Spodnjem Štajerskem.

Rudolf Gaupmann: Avtoportret, 1888, PMPO. Rudolf Gaupmann je bil akademski slikar, ki je slikal portrete in historične motive. Postal je prvi profesor risanja na Deželni realni nižji gimnaziji na Ptuj, kjer je delo opravljal do leta 1893, ko se je upokojil in ga je zamenjal Vincent Kohaut.

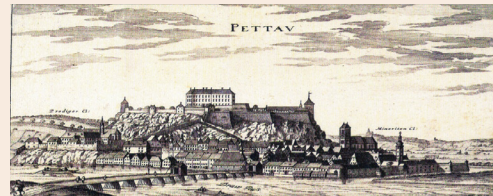
Rosa von Guttenberg: Portret župana Josefa Orniga, okrog 1899, PMPO. Josef Ornič je bil ptujski pekovski mojster in sposoben gospodarstvenik, ki je zaznamoval lokalno politiko. Kot ptujski župan si je prizadeval za modernizacijo in gospodarski dvig Ptuja. V času županovanja, med letoma 1894 in 1918, je imel negativen odnos do Slovencev in se je zavzemal za Štajersko v okviru nemške države. Vseskozi je s svojo politiko podpiral Muzejsko društvo Ptuj.

Zbirateljska vna meščanov Ptuja je privedla k odločitvi, da je potrebno ohraniti starine in arheološke najdbe ter ustanoviti lokalni muzej, ki bi prezentiral kulturno dediščino Ptuja. Glavni pobudnik ustanovitve Muzejskega društva Ptuj je bilo Olepeševalno in tujskoprometno društvo Ptuj, ki je želelo spodbuditi lokalni kulturni patriotizem. Oblikovali so pripravljalni odbor za ustanovitev Muzejskega društva na Ptuj, katerega predsednik je bil Rudolf Gaupmann (1835–1909), ki je sodeloval pri nastanku ustanovnega statuta Muzejskega društva Ptuj.

Muzejsko društvo Ptuj (*Musealverein in Pettau*) so ustanovili tretjega avgusta 1893. Njegova prioriteta naloga je bila ustanovitev lokalnega muzeja za mesto Ptuj, ohranjanje kulturnih spomenikov, zbiranje rimskih ostalin, pospeševanje arheoloških izkopavanj, pa tudi skrb za čisto okolje in varstvo narave. Prvi predsednik Muzejskega društva Ptuj je postal Josef Ornič (1859–1925).

Josef Ornič je že v prvem letu opravljanja županske funkcije poskrbel, da je ptujska občina Muzejskemu društvu Ptuj prepustila prostore v ordonančni hiši na Herrengasse (danes Prešernova ulica 31 – OŠ Olge Meglič), kjer so lahko razstavili arheološke najdbe in pridobljene predmete. Na funkcijo predsednika Muzejskega društva Ptuj je bil izvoljen Vincent Kohaut, profesor na Gimnaziji cesarja Franca Jožefa, ki je sprva imela prostore v sosednji stavbi (danes Prešernova ulica 29 – Galerija mesta Ptuj). Muzejsko društvo Ptuj je z razstavljenimi arheološkimi zbirkami oblikovalo Lokalni muzej. Ta se je s Ferkovim muzejem združil v Mestni Ferkov muzej, iz katerega se je razvil ptujski muzej, danes Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož.

Ptujski muzej je tretji najstarejši muzej na območju Slovenije, pred njim sta bila ustanovljena le Deželni muzej za Kranjsko v Ljubljani (1821, danes Narodni muzej Slovenije) in Mestni muzej Celje (1882, danes Pokrajinski muzej Celje).

Upodobitev ordonančne hiše na Herrengasse (danes Prešernova ulica 31 – OŠ Olge Meglič), izrez iz vedute Ptuja iz leta 1680, PMPO.

ČLANI MUZEJSKEGA DRUŠTVA

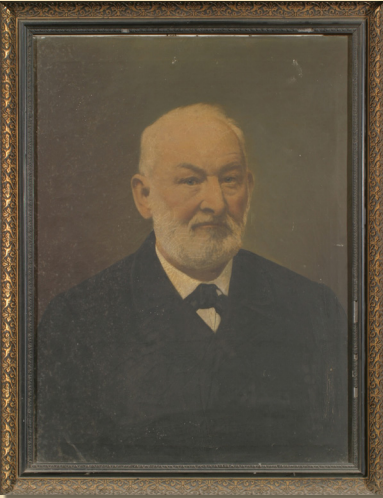
V Muzejskem društvu Ptuj so bili člani večinoma nemško orientirani meščani Ptuja, ki so finančno pomagali društvu pri nakupih in donacijah za bogatenje zbirke Muzejskega društva Ptuj. Nemški meščani so imeli ekonomsko moč, hkrati so aktivno delovali v mestnem svetu in kreirali takratno občinsko politiko.

Poročno okrasje v hišnem oltarčku, ki ga je Muzejskemu društvu Ptuj podarila Ludmilla Fürst.

Nekateri meščani so prevzeli funkcije v društvenem odboru, na primer ptujski zlatar in urar Joseph Gspald (1844–1931) je bil od začetka društveni blagajnik. Pri njem so prodajali muzejske karte, kar nam razkriva promocijski oglas v časniku *Pettauer Zeitung* (12. januar 1896).

Portret Wilhelma Blankeja starejšega, konec 19. stoletja, PMPO. Časnik *Pettauer Zeitung* je vseskozi spremljal dogajanje v Muzejskem društvu Ptuj in Mestnem Ferkovem Muzeju, saj je bil njegov lastnik, Wilhelm Blanke starejši (1824–1899), aktiven član Muzejskega društva Ptuj.

Ptujska družina Fürst, ki je uspešno vodila in razvijala vinogradniško podjetje, je podpirala bogatenje zbirke Muzejskega društva Ptuj. Med darovalci najdemo Ludmillo Fürst, ki je podarila več predmetov in slik. Med njimi je poročni venček in cvetlični aranžma za poročno obleko iz oranžnih cvetov v vosku, ki je bil oblikovan okrog fotografije poročenega para. Okrasje, katerega barva je v teh letih zbledela, nam oriše poročne trende ptujskih meščanov z začetka 20. stoletja.

Naslovnica prvega turističnega vodnika Ptuja iz leta 1895, iz zbirke *raritet Knjižnice Ivana Potrča Ptuj*.

Josef Felsner (1844–1917?) je bil ptujski mestni uradnik in lokalni zgodovinar. V letih 1894–1897 je bil urednik časnika *Pettauer Zeitung*. Leta 1895 je izdal prvi turistični vodnik Ptuja (*Pettau und seine Umgebung*), v katerem je zapisal, da lahko vsak Ptujčan prispeva k oblikovanju muzejske zbirke. Kot član Muzejskega društva Ptuj je zaslužen za skrbno narejen popis muzealij omenjenega društva leta 1902.

Alois Orwatitsch: Portret Ferdinanda Raispa, 1896, PMPO.

Nekdanja muzejska postavitve, negativ na steklo, PMPO. Portret Ferdinanda Raispa je krasil refektorij nekdanjega dominikanskega samostana, kjer je imel ptujski muzej prostore od leta 1928 dalje.

Pomemben član Muzejskega društva Ptuj je bil tudi Ferdinand Raisp (1818–1898), znan Ptujčan, zgodovinar, politik in mestni kronist, ki je v letih 1857–1898 beležil dogajanje na Ptuj. Muzejsko društvo Ptuj je leta 1896 Raispa prosilo za dovoljenje, da naroči njegov portret za krasitev društvenih prostorov. Še istega leta so pri Ptujčanu Aloisu Orwatitschu (1874–1959), študentu dunajske akademije, portret tudi naročili. Prav ta slikar je imel v Muzejskem društvu Ptuj kar dve študijski razstavi, prvo leta 1895, drugo pa 1898. Obakrat lahko preberemo notico v ptujskem časniku, ki opeva odlično slikanje mladega ptujskega akademika. Razstava leta 1898 je bila prodajne narave, na njej pa je pokazal študijske slike, štiri portrete (med njimi tudi *portret Ferdinanda Raispa*), krajini in majhne risbe s persom.

Alois Orwatitsch se je z družino leta 1880 preselil na Ptuj, kjer je oče imel krojaško obrt. Pri šestnajstih je prejel deželno štipendijo, ki mu je omogočila šolanje na Štajerski državni risarski akademiji v Gradcu. Leta 1894 se je vpisal na dunajsko akademijo, smer historično slikarstvo. V Gradcu je leta 1909 razstavljal z Društvom slikarskih umetnikov Štajerske. Na razstavi so bila tudi dela Josefa Arbesserja, Rose von Guttenberg in Luigija Kasimirja. Alois se je podal v profesorske vode. Po razpadu avstro-ogrške monarhije se je odločil ostati v Avstriji, s tem namenom je spremenil priimek v *Ostwald*. Oktobra 1919 je postal profesor na državni gimnaziji v Linzu. Med drugo svetovno vojno se je poročil s svojo dolgoletno partnerko, Čehinjo Mario Herzig.

ZBIRATELJ FRANC FERK IN NJEGOVA DONACIJA PTUJU

Franc Ferk je bil zgodovinar, germanist, arheolog, zbiratelj in donator muzejem na Štajerskem. *Spletni vir iz digitalne knjižnice (www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:IMG-9U4J5OWC).*

Leta 1895 je v zgodbo Muzejskega društva Ptuj aktivno posegel Franc Ferk (1844–1925), ki je svojo osebno zbirko najrazličnejših predmetov daroval Muzejskemu društvu Ptuj. Rodil se je v kmečki družini v Gomilici pri Arvežu (*Gamlitz bei Ehrenhausen*) v Avstriji. Nižjo gimnazijo je obiskoval na Ptuj, višjo pa zaključil v Celju. Odločil se je za študij zgodovine in germanistike na graški univerzi. Kmalu po študiju je postal profesor na različnih šolah na Štajerskem, tudi na Ptuj. Kasneje se je ustalil na II. državni gimnaziji v Gradcu, kjer je poučeval do leta 1905, ko je šel v pokoj. Svoje učence je znal navdušiti nad zbiranjem zgodovinskega, arheološkega in etnografskega gradiva, iz česar je nastala rokopisna zbirka štajerske ljudske kulture.

Slika iz las, donacija Mathiasa Ferka, PMPO. Matija (Mathias) Ferk, ptujski mestni kaplan, je nečaka Franca navdušil nad bogato mestno zgodovino Ptuja.

Ferkova zbirateljska vnema se je pokazala že v srednješolskih letih na celjski gimnaziji, saj je leta 1865 ustvaril bogato numizmatično zbirko, ki jo je podaril Muzejskemu društvu Celje. Šolske počitnice je Ferk aktivno izkoristil, da se je udeležil arheoloških izkopavanj na Spodnjem Štajerskem, največ je raziskoval rimsko naselbino Ptuja. Njegova arheološka izkopavanja in odkrite najdbe predstavljajo temelje arheoloških zbirk ptujskega, celjskega in mariborskega muzeja. Leta 1878 je v rojstnem kraju Gomilici ustanovil krajevni muzej in knjižnico, zbirko pa prezentiral javnosti od leta 1880 dalje v gradu Gamlitz. Po štirinajstih letih se je odločil, da bo svojo zbirko iz Gomilice preselil in jo podaril mestu Ptuj.

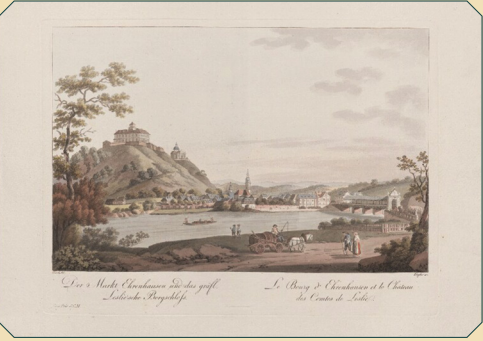
Maria Antonia Josepha Aloisia Henriette grofica Attems (1839–1917), znana pod vzdevkom Mimi, se je kot najstarejša hči rodila Heinrichu grofu Attemsu (1813–1888). Leta 1860 se je poročila z Eugenom von Latinovics de Borsód (1835–1863). Veliko časa je preživela na gradu Ehrenhausen, katerega lastnik je bil njen oče. Prosti čas si je krajšala s slikanjem, skladanjem glasbe in branjem. Ni znano, ali se je kje šolala za slikarko. Ženskam takrat še ni bilo dovoljeno obiskovati akademije, saj je bilo obvezno slikanje akta, kar se je štel za neprimerno. Lahko so se šolale v dragih zasebnih šolah. Slikale so predvsem tihožitja, cvetje, interierje, krajine in portrete. Učile so se skopiranjem starih originalov in historičnih motivov drugih umetnikov.

Grofica Maria Latinovics: Ehrenhausen, 1880, PMPO. Na hrbtni strani slike se je avtorica slike podpisala in zapisala, da je ustvarila kopijo po starem izvirniku.

V Ferkovi zbirki se je znašla slika *Kamenodobni pogrebni ritual*, ki jo je naslikala Ellen Edler von Lendenfeld (1821–1894). Avtorica slike ni znana umetnica, a je svoje delo podarila Ferku. Lastnik originala *Iz Kamene dobe, mrtvaška pojedina*, ki ga je naslikal Josef Selleny (1824–1875), je bil paleontolog Franz Unger (1800–1870). V raznih časopisnih noticah o Ferkovem muzeju v Gomilici najdemo različne naslove te slike, in sicer *Pogostitev v čast umrlemu Keltu* in *Mrtvaška pojedina v kameni dobi*. Slika je nekdaj visela v sobi Ferkovega muzeja v gradu Gamlitz. Ferk jo je dobro umestil med razstavljeni prazgodovinski in keltsko gradivo, saj je sočasno obiskovalcu pričarala iluzijo tega časa.

Ellen Edler von Lendenfeld: Kamenodobni pogrebni ritual (Bronastodobni ljudje), 1877, PMPO. Hrbet slike nam razkriva, da je umetnica kopirala sliko avstrijskega slikarja Josefa Sellenyja.

MESTNI FERKOV MUZEJ

Ferkova zbirka je prispelana Ptuj 16. junija 1895 v 73 zabojih, v katerih so bili arheološki, kulturno zgodovinski in naravoslovni predmeti. Člani Muzejskega društva Ptuj so konec istega leta izvolili za predsednika Ferka, ki je v društvenih prostorih v nekaj letih oblikoval Mestni Ferkov muzej (s tem je združil Ferkov muzej z Lokalnim muzejem). Ferk, ki je predsednik Muzejskega društva Ptuj ostal do leta 1902, je v muzeju razdelil naloge za skrb in urejanje posameznih zbirk. Za knjižnico je zadolžil Josefa Felsnerja. Za zbirko antičnih predmetov in novcev je bil odgovoren Vincent Kohaut, ki je skrbel tudi za zbirko slik in grafik. Nad zbirko mineralov in naravoslovnih predmetov je bdela Josef Krupiczka (1822–1898). Josef Gspaltl je bil pristojen za zbirko predmetov umetne obrti.

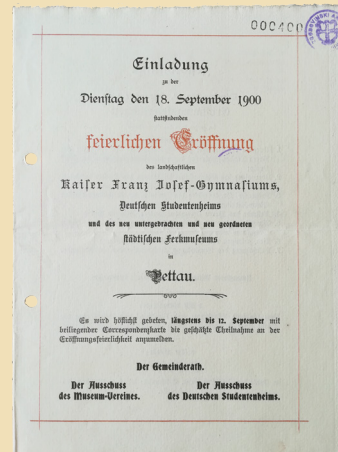

Ferkova darilna pogodba je bila sestavljena in podpisana leta 1899, mestni svetniki so jo sprejeli na seji 31. julija 1899. V darilni pogodbi je Ferk postavil ostre pogoje, in sicer da mora muzej nositi njegovo ime, pripadlo mu je dosmrtno vodenje muzeja, občina pa je morala vzdrževati in financirati muzej ter mu priskrbeti večje prostore. Muzejsko društvo Ptuj je bilo primorano prepustiti vse pridobljene starine in se odpovedati lastninski pravici na omenjenih predmetih v korist Mestnega Ferkovega muzeja.

Vstopnica Mestnega Ferkovega muzeja iz leta 1902, fond Muzejsko društvo Ptuj, ZAP.

Po sporu na Ptuj si je Ferk zadal nov projekt – sodelovati pri ustanovitvi Muzejskega društva Maribor. Ferk je podaril bogato arheološko zbirko in predmete, ki so obogatili zbirko o mestni zgodovini Maribora. Ti še danes predstavljajo pomemben del zbirke Pokrajinskega muzeja Maribor.

Vabila na slavnostno odprtje Gimnazije, dijaškega doma in Mestnega Ferkovega muzeja leta 1900, fond Muzejsko društvo Ptuj, ZAP.

Leta 1899 so se v mestnem svetu odločili podreti ordonančno hišo in na njenem mestu zgraditi novo gimnazijsko poslopje (danes OŠ Olge Meglič), bivšo gimnazijsko stavbo pa so adaptirali v prostore dijaškega doma. 18. septembra 1900 je potekalo slavnostno odprtje Gimnazije cesarja Franca Jožefa, dijaškega doma in Mestnega Ferkovega muzeja. Muzejsko zbirko so uredili v dvoriščnem poslopiju kompleksa. V kleti je bil urejen lapidarij, v pritličju antična zbirka in v nadstropju kulturno zgodovinska zbirka.

Vhod v muzej, ki je imel prostore v dvoriščnem poslopiju ptujске gimnazije, negativ na steklo, PMPO.

Vhod v ptujski muzej z glavne ulice, negativ na steklo, PMPO.

Dvorana z orožjem v Mestnem Ferkovem muzeju, negativ na steklo, PMPO.

Kmalu je prišlo do nesoglasij med Ferkom in mestno oblastjo Ptuja. Ferk je občini očital, da se ne drži podpisanih pogojev iz darilne pogodbe, saj ni financiral in zaposlila kustosa ali zvišala občinske subvencije. Spor se je zaostril leta 1901, ko je Ferk zahteval vrnitev podarjene zbirke. To je pomenilo ponovno ločitev predmetov na Ferkovo zbirko in zbirko Muzejskega društva Ptuj, kar je pripeljalo do nastanka prvega muzejskega inventarja.

Ptujska občina je pri graškem namestništvu dosegla ugodno rešitev za razrešitev spora. V Gradcu so predlagali, naj Ferk odpelje podarjeno zbirko in financira nastale stroške. Ferk se je leta 1902 odločil, da odstopi s funkcije predsednika Muzejskega društva Ptuj in zbirko prepusti ptujskemu muzeju. Funkcijo predsednika Muzejskega društva Ptuj je začasno prevzel Josef Ormiz. Iz nastale situacije je največ pridobilo Muzejsko društvo Ptuj, saj je zbirka ostala v muzeju, zraven tega pa je nastal tudi prvi muzejski inventar.

PRVA MUZEJSKA ZBIRKA IN NJEN INVENTAR

Zbirko Mestnega Ferkovega muzeja sta sestavljali zbirka Franca Ferka in zbirka Muzejskega društva Ptuj. Josef Felsner, verjetno s pomočjo drugih članov Muzejskega društva Ptuj, je leta 1902 popisal celotno muzejsko zbirko, kasneje je pripravil popis predmetov, ki bi jih lahko lastnilnil Ferk.

Kulturnozgodovinska zbirka
Mestnega Ferkovega muzeja

80%

Prvi znan muzejski inventar je izdelal Josef Felsner 12. novembra 1902 na Ptujju, dokumentacija KZG oddelka PMPO.

Josef Felsner je popisal 2619 predmetov, ki jih je navedel pod 1806 inventarnimi števkami na 98 straneh.

Celotna ptjska muzejska zbirka je leta 1902 obsegala kar 15.600 predmetov, Felsner jo je razdelil na naslednje tematske sklope:

- dvorana z orožjem (*Waffensaal*),
- antična zbirka (*Antikensaal*),
- lapidarij (*Steinsaal*),
- kulturnozgodovinska zbirka (*Culturgeschichte Sammlungen*)
- in naravoslovna zbirka (*Naturhistorische Sammlungen*).

Nalepka z žigom Muzejskega društva Ptuj.

Dvorana z orožjem v Mestnem Ferkovem muzeju, negativ na steklo, PMPO.

Stara postavitev drobnega arheološkega gradiva v Mestnem Ferkovem muzeju, negativ na steklo, PMPO.

Lapidarij Mestnega Ferkovega muzeja, negativ na steklo, PMPO.

Oznake, ki so jih uporabljali pri označevanju predmetov v Mestnem Ferkovem muzeju.

V kabinetu čudes Muzejskega društva Ptuj so predstavljeni predmeti, ki so bili del Kulturnozgodovinske zbirke Mestnega Ferkovega muzeja na Ptujju. Iz urejenega, preglednega in natančnega inventarja muzejske zbirke iz leta 1902 je razvidno, da so bili predmeti razdeljeni v pododdelke, in sicer tako, kot so bili razporejeni po steklenih omarah, vitrinah ali skrinjah. Inventar nam sočasno razkriva postavitev same zbirke, ki je domovala v nadstropju Mestnega Ferkovega muzeja. Predmeti iz kabineta čudes so bili razstavljeni v devetnajstih steklenih omarah ali vitrinah, prosto po dvorani so bile postavljene slike, ure in pohištvo. Del slikarske zbirke, med njimi *portret Ferdinanda Raipa*, upodobitvi *bronzastodobnih ljudi* in *gladiatorskega boja*, je krasil dvorano z antično zbirko v pritličju muzeja.

V inventarju muzejske zbirke opazimo opombe (oznaka M), s katerimi je Josef Felsner sproti ali morda naknadno označeval predmete za ločitev Ferkove zbirke od zbirke Muzejskega društva Ptuj. Ne le inventar, tudi predmeti nam veliko razkrivajo skozi razne napise, nalepke ali opombe, s katerimi so označeni. Za vsak pododdelek so uporabljali različne oznake. Tako so recimo slikarsko zbirko označili s preprostimi lističi, nalepljenimi direktno na sliko, na katere so z modro kredo napisali številko. Predmete so označevali tudi z lističi, obrobjenimi z različnimi modrimi bordurami, od čisto preprostih linij do bogatih okrašenih robov. Na nekaterih pa so le nalepke žiga Muzejskega društva Ptuj (*Museums Verein Pettau*). S tem popisom odkrijemo predmete, ki imajo v ptjskem muzeju najdaljši staž muzealij.

(Spenden für das Museum.) In Spenden sind bisher seit unserem letzten Anzeigle zum Jahreschluss eingelaufen: Herr Prof. Gilsenst, hier, 1 ganzer und ein zerbrochener Krug, sowie Bruchstücke von Thongefäßen, Herr Gasp. Ferd. Sorko, 1 f. Finanz-Concipist in St. hier, 13 Kupferstücke, Aufsichten Petersburger Städte; Frau Pirich, hier, ein altes Wappensteinbild; Herr Ritter von Scherer, 1 f. Bezirkshauptmann, hier, 2 Aufsichten von Graz aus der Vogelperspective aus dem 16. Jahrhundert; ein Commentar zur allg. Gerichtsordnung Josef II. mit Titelfupierstück; Herr Vict. Schulfint, hier, 1 Denkmünze aus Junt auf Graf. Carl zum 22. Mai 1809; Herr Aug. Stanik am Mann, 2 ausgeflogte Vögel; Herr Streß, hier, eine kleine römische Münze; Fräul. Toni Zahet nigg, hier, drei alte Silber; Herrschaft Turnisch, eine Landkarte von Filder. (Turnfahrt nach Gmünd.) Am 15. Februar.

Donatorjem ptjskemu muzeju so se zahvalili v ptjskem časniku *Pettauer Zeitung* (24. 4. 1898).

20%

Zbirka Muzejskega društva Ptuj

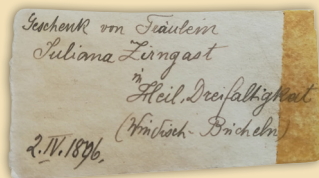
Zbirka Franca Ferka

KABINET ČUDES MUZEJSKEGA DRUŠTVA PTUJ

Kabinet čudes Muzejskega društva Ptuj je bil razporejen v dvorani prvega nadstropja Mestnega Ferkovega muzeja. V njem so bila likovna dela, predmeti umetne obrti, etnološko gradivo in zgodovinski predmeti. Raznolikost in nenavadnost predmetov nakazuje na zbirateljske želje Ferka, članov ptujskega muzejskega društva in različnih donatorjev. Mnogi predmeti nam namreč v vstavljenimi lističi, na katerih so zapisani podatki o donatorju, izvoru predmeta in kdaj je bil predmet podarjen, odstirajo zanimive zgodbe njihove provenienca pred prihodom v muzej.

Kabinet čudes v prostorih Muzejskega društva Ptuj, negativ na steklo, PMPO.

Stekleni vrč in kozarec z okrasnimi upodobitvami ptic je podarila Juliana Zirnagst s Sv. Trojice v Slovenskih goricah, kar nam razkriva listič.

Vitraj z gotško arhitekturo iz župnijske cerkve v Gratweinu iz 15. stoletja, PMPO.

V Mestnem Ferkovem muzeju so imeli veliko zbirko keramike, stekla in kositrne posode. Imeli so fine kose porcelana, kot na primer *kavni servis pesnika Roberta Hammerlinga (1830–1889)*, ali steklene predmete preprostih oblik, kot sta *posoda za brizganje in goba za krpanje nogavic*, ki so bili v kabinet čudes vključeni zaradi dokumentarne vrednosti.

Za zbiratelje so imeli religiozni predmeti veliko vrednost, zato se je tudi v ptujskem muzeju oblikovala bogata zbirka cerkvenih predmetov. Večina predmetov je iz Ferkove zapuščine, saj je vneto zbiral liturgična oblačila, kipe, slike na steklo, pobožne predmete, relikvije, relikviarije, breverle, rožne vence, voščene slike, hišne oltarje in drugo gradivo. V njegovi zbirki se je ohranil *Vitraj z gotško arhitekturo iz župnijske cerkve v Gratweinu iz 15. stoletja*. To delo je bilo razstavljeno že v Ferkovem muzeju v Gomilici.

Kakšna čuda so se skrivala v ptujskem muzeju, nam razkriva prvi muzejski inventar. Obiskovalci so si lahko ogledali najdbe iz prazgodovine. Med orodjem in orožjem iz kamene in bronaste dobe je bila razstavljena tudi lobanja jamskega medveda. Ferk je bil navdušen nad raziskovanjem vsakdanjega življenja ljudi, ljudskih običajev in narodnih noš, kar se opazi v podarjeni zbirki, v kateri je bilo veliko štajerskih narodnih noš, avb, pribora, orodja in predmetov, ki so jih uporabljali za delo doma in na polju. Bogata je bila naravoslovnazbirka, ki je obsegala okamnine, minerale, fosile, preparirane in nagačene živali ter herbarij egiptovskih rož in rastlin iz Južne Evrope.

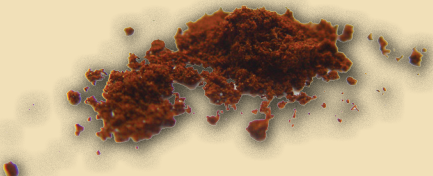
Relikviarij Marie Zell, ki ga je v Ferkovo zbirko leta 1881 podarila gospa Moser iz Gradca, verjetno žena profesorja in slikarja Emila Moserja.

DROBNI PREDMETI V KABINETU ČUDES

Zbiratelj Franc Ferk je pridobil ogromno drobnih predmetov, ki jih je podaril ptujskemu lokalnemu muzeju. Med drobne predmete uvrščamo nakit, pribor za kajenje, miniature in razne osebne predmete, ki so bili okrašeni po željah naročnikov.

Pipa je lesen, glinen, koščen ali porcelanasti pripomoček, ki se uporablja za kajenje tobaka. Glinena pipa iz manufakture Schemnitz, PMPO.

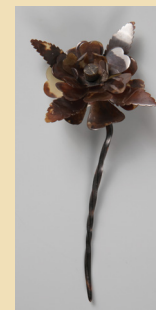

V inventarju muzejske zbirke najdemo škatlice za *Schnupftabak* ali zdrobljen tobak, ki so ga vdihavali skozi nos, kar je bilo popularno v 17. in 18. stoletju.

Morska pena je mineralna kamnina, ki je izjemno lahka, mehka in enostavna za oblikovanje. Najdišča te redke kamnine so v Turčiji in Tanzaniji.

V kabinetu čudes je velika zbirka pip, predvsem lesenih in glinenih. Kadilske navade so se v Evropi razširile v 17. stoletju, sočasno se je razvila obrt rezbarjev, ki so izdelovali pipe. Glinene pipe so bile najpogostejše in z najdaljšo tradicijo. Njihova izdelava je bila hitra, preprosta in poceni. Posebna zanimivost so pipe, izdelane iz morske pene, to je kamnina v barvi slonovine. Njena specifična lastnost je, da pipa, izdelana iz nje, z uporabo dobi patino v rumeno-oranžnih odtintih. Pribor za kajenje iz morske pene se je hitro razširil po Evropi, saj so uporabniki prisegali na umetelno izrezljane pipe, ki so izkazovale njihov družbeni status, zraven tega pa so nudile boljše arome tobaka pri kajenju. Med priborom za kajenje najdemo tudi vžigalnike oziroma druge pripomočke za prižiganje pip in razne škatlice, v katerih so hranili tobak. V kabinetu čudes je cel pododdelek z nakitom, kamor spadajo pahljače, uhani, broške, zapestnice, verižice, lasnice itd. Ljudje so si življenje vedno želeli oplešati z modnimi dodatki, s katerimi so poudarili svoj karakter in status, tako kot danes. Ti drobni predmeti so lastnikom polepšali vsakdan, ko so prišli iz mode, pa so jih podarili muzeju, da so krasili vitrine.

Lasnica iz roževine, PMPO.

Ogrlica iz las, PMPO.

SLOVARČEK:

Relikvije so posmrtni ostanki svetnikov ali njihovi osebni predmeti, ki so jih častili.

Relikviarij je posoda za hranjenje relikvij. Lahko je različnih oblik, na primer v obliki križa, ampule, breverla in drugega.

SLOVARČEK:

Miniatura je zelo natančno izdelana slika majhnega formata. V kabinetu čudes sta razstavljeni dve portretni miniaturi, ki ju je podarila Ottilia Tschetscher iz Pruja.

Med nakitom najdemo zanimivo lasnico iz roževine, ki so jo imenovali trepetajoča igla ali »*Zitternadel*«. Poimenovanje je dobila, ker je okrasni cvet, pritrjen na lasnico z navito žico, poplesaval z gibanjem lastnice. Te lasnice so bile v modi v 18. in 19. stoletju.

Kabineti čudes ali *Wunderkammer* so bile zbirke raznorodnih predmetov, od naravnih znamenitosti do likovnih del. Kabineti so v modo prišli konec srednjega veka in so se najbolj razširili v času renesanse in baroka.

Provenienca je zgodovina lastništva predmeta ali umetnine od nastanka/izdelave/najdbe do prihoda v muzej.

Personifikacije petih čutov, 17. stoletje: serija slik neznanega severnjškega mojstra, ki je bila del Ferkove zapuščine, prikazuje personifikacije petih čutov. Zenske v renesančnih nošah namreč predstavljajo sluh, vid, okus, tip in vonj.

ZBIRKA SLIK V KABINETU ČUDES

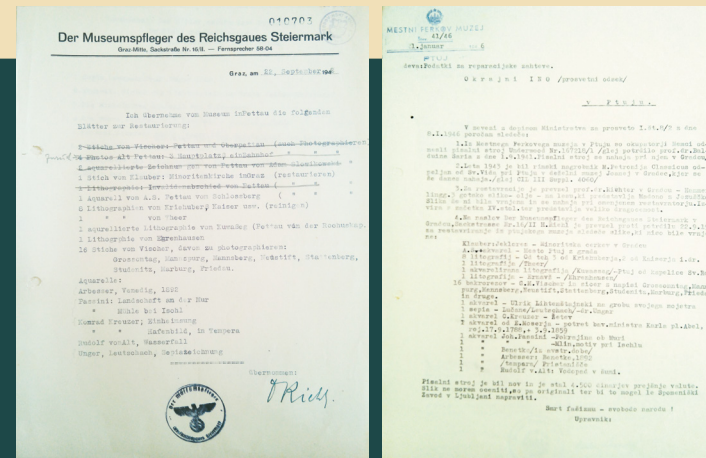

Nekdanja muzejska postavitev, negativ na steklo, PMPO. Stara postavitev zbirke orožja tirolskega muzeja v nekdanjem dominikanskem samostanu po letu 1928. Za viteskim oklepom vidimo serijo slik z upodobitvijo petih čutov.

Slikarska zbirka Mestnega Ferkovega muzeja je skoraj v celoti del Ferkove zapuščine, Muzejsko društvo Ptuj pa je nekaj zelo dobrih kosov nakupilo v času Ferkovega vodenja muzeja, leta 1898 na primer sliko Marije z Detetom. Ferkova zbirateljska politika nam razkrije, da je imel občutek za raritete, saj najboljša dela izhajajo iz njegove zbirke, na primer grafična serija *Kraljevska flota Argonavtov* iz leta 1608.

V kabinetu čudes so hranili slike, grafike in likovna dela iz različnih materialov. Vključili so tudi dela, ki nimajo nobene vrednosti, a nam dokumentirajo zbirateljsko logiko 19. stoletja. V modi je bilo kupovati barvne grafike, ki so bile kopije znanih motivov. Takšen primer je *Gladiatorski boj*, grafika po sliki *Pollice verso* iz leta 1872, delu francoskega slikarja Jeana-Léona Gérôma (1824–1904). Zanimiva je serija žanrskih upodobitev dvanajstih mesecev iz 18. stoletja iz Ferkove zbirke. Felsnerjev zapis pravi, da so podobe mesecev narejene iz svile in risbe s peresom na stari nizozemski način.

V slikarski zbirki je bilo veliko akvarelov in grafik znanih avstrijskih slikarjev, a jih ptujski muzej ne hrani več. Med nemško okupacijo Ptujja so nacisti poslali na restavriranje v Gradec več del v lasti ptujskega muzeja, predvsem akvarele in grafike. Med njimi je bilo 14 del, ki so omenjena v prvem inventarju. To so bili akvareli Emila Moserja (1826–1916), Johanna Passinija (1832–1903), Konrada Kreuzerja (1810–1861), Josefa Arbessa von Rastburga (1850–1928) in Rudolfa von Alta (1812–1905) ter litografije Eduarda Kaiserja (1820–1895) in Josefa Kriehuberja (1800–1876). Omenjena dela se niso več vrnila v ptujski muzej, ostali so le dokumenti iz časa med okupacijo in po njej.

Seznam grafik in akvarelov, ki so jih poslali v Gradec na restavriranje, fond Muzejsko društvo Ptuj, ZAP.

Grafična serija *Kraljevska flota Argonavtov*: grafike nam razkrivajo, da jih je Ferku podaril gospod Horvatek. Ohranjenih je štirinajstih grafik, ki so del večje grafične mape. Te spadajo v dekorativno serijo *Kraljevska flota Argonavtov* za poroko Cosima II. Medicejskega z Marijo Magdaleno Avstrijsko leta 1608. Ob njuni poroki so organizirali slavnostno praznovanje v Firencah s predstavo Argonautica na reki Arno. Serija *Kraljevska flota Argonavtov* je bila sestavljena iz 19 grafik, ustvarila sta jo firenška umetnika Giulio Parigi (1571–1635) in njegov učenec Remigio Cantagallina (1582–1656).

UPORABNI PREDMETI IZ KABINETA ČUDES

Keplerjev koledar iz Ferkove zapuščine, iz zbirke varietet Knjižnice Ivana Patria Ptuj

V prvi muzejski zbirki najdemo predmete, ki so povezani z razvojem znanosti, kot so razni globusi, peščene ure, mikroskopi, tehnične, koledarji in podobno. Posebno mesto so imele igralne karte in predmeti z Orienta, predvsem z Japonske, Kitajske in Turčije. V omenjeno zbirko spadajo tudi predmeti z Jave, ki jih je muzeju leta 1899 podarila Ptujčanka Antonia Leber, saj je živila na tem indonezijskem otoku.

Nekdanja muzejska postavitev, negativ na steklo, PMPO. Postavitev muzejske zbirke v križnem hodniku nekdanjega dominikanskega samostana, v katerem je ptujski muzej domoval po letu 1928. Na tej fotografiji vidimo ure na omari (med njimi tudi figurino Turka z ugrajeno uro), predmete iz kabineeta čudes in vitrinah, žanske upodobitve dvanajstih mesecev in razna glasbila.

Člani Muzejskega društva Ptuj so komplet osmih stolov, izdelanih v historičnem slogu, nakupili za konferenčno sobo z namenom, da bi jih uporabljali na sestankih Muzejskega društva Ptuj.

V kabinetu čudes so bili razstavljeni tudi predmeti, ki so danes del zbirke pohištva in zbirke glasbil. V inventarju najdemo veliko pohištvenih kosov in predmetov iz vsakdanjega življenja (zibelka, kolovrat, posode za shranjevanje, košare itn.).

Izjemno bogata je bila takratna glasbena zbirka, ki je štela kar 39 predmetov, med njimi tudi dve notni knjigi. Večinski del je izhajal iz Ferkove zapuščine. Nekaj primerkov je v času Ferkovega predsedovanja kupilo Muzejsko društvo Ptuj. Znano *Violo d'Amore*, ki je umeščena v glasbeno zbirko na ptujskem gradu, je Muzejsko društvo Ptuj kupilo leta 1899. Glasbila, predvsem vojaški bobni, so bila umeščena tudi v dvorano orožja (*Waffensaal*). Glasbena zbirka iz leta 1902 je obsegala ljudska in salonska glasbila, med njimi je bilo veliko posebnosti: *veliki vrtni boben* iz leta 1799, darilo gospoda Kiplerja iz Ptuja, *czakan*, blokflavta v obliki sprehajalne palice in *alpski zaviti rog*.

Zaviti alpski rog iz Ferkove zapuščine, PMPO.

Nekdanja muzejska postavitev, negativ na steklo, PMPO. Kasnejša postavitev muzejske zbirke v križnem hodniku nekdanjega dominikanskega samostana pred letom 1938. V ospredju je Viktor Skrabar, član Muzejskega društva Ptuj.

Nekdanja muzejska postavitev, negativ na steklo, PMPO. Postavitev stolov za mizo v refektoriju nekdanjega dominikanskega samostana, kjer je imel ptujski muzej prostore od leta 1928.

ZBIRATELJSTVO

SLOVARČEK:

Zbiratelj je oseba, ki ustvarja lastno zbirko predmetov in umetniških del. Želje po zbiranju in pridobivanju so se razlikovale glede na zbirateljev okus in status.

ZBIRATELJ ≠ DONATOR

Zbirateljstvo je bilo vedno prisotno v zavesti ljudi. Skozi človeški razvoj od prazgodovine naprej se je pokazalo, da človek vseskozi razvija željo po zbiranju. V 19. stoletju se je zbirateljstvo zelo razširilo, kar je bilo povezano z razvojem meščanstva. Porodilo se je iz potrebe po raziskovanju preteklosti.

Ferk se je zavedal pomembnosti zbiranja in je imel natančno izoblikovano osebno zbirateljsko politiko, ki je težila k širjenju štajerske zgodovine in ljudske kulture ter ohranjanju kulturne dediščine. Med drugim je Ferk kupil del portretne galerije plemiške družine Khevenhüller, vseh osem velikih upodobitev plemičev je prispelo na Ptuj. Iz kabineeta čudes sta portreta *Sigismunda Khevenhüllerja* iz leta 1686 in *Georgiusa Adama Khevenhüllerja* iz leta 1632. V omenjeno serijo morda lahko uvrstimo še dva portreta, ki sta umeščena v čas 17. stoletja in ju zasledimo na fotografijah ptujskega muzeja v nekdanjem dominikanskem samostanu po letu 1928.

Portret Georgiusa Adama Khevenhüllerja, 1632, PMPO.

Sigismund Friedrich Khevenhüller (1666–1742) je bil naslednik koroške plemiške družine z gradu Ostrova (Hochosterwitz), ki je leta 1725 pridobil cesarski grofovski naziv. Bil je koroški deželni glavar in deželni glavar Spodnje Avstrije. Dve hčeri je poročil v družini Wurmbrand-Stuppach in Dietrichstein-Prusau. Sin Johann Joseph se je poročil z grofico Karolino von Metsch, s katero je od 1751 nadaljeval družinsko linijo Khevenhüller-Metsch.

Portret Sigismunda Khevenhüllerja, 1686, PMPO.

Literatura:

Dokumentacija Kulturnozgodovinskega oddelka Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož.

- Inventar Kulturnozgodovinske zbirke iz leta 1902.
  - Inventar predmetov iz Kulturnozgodovinske zbirke, ki jih lahko ponovno lastnini Franc Ferk, iz leta 1904.
- Fotodokumentacija Kulturnozgodovinskega oddelka Pokrajinskega muzeja Ptuj – Ormož.
Zgodovinski arhiv Ptuj, fond Muzejskega društva Ptuj

Postavitve zbirke ptujskega muzeja v nekdanjem križnem hodniku dominikanskega samostana po letu 1928, negativ na steklo, avtor France Stel, INDOK center MK RS.

Postavitve zbirke ptujskega muzeja v nekdanjem križnem hodniku dominikanskega samostana po letu 1928, negativ na steklo, PMPO.

Družina Khevenhüller, ki izhaja z Zgornje Bavarske, je plemiška družina visokega plemstva Koroške. Prva omemba družine je iz leta 1330, nato jo pogosto srečamo na Koroškem. Leta 1566 so pridobili naziv barona, nato sta nastali dve družinski veji, Khevenhüller-Metsch in Khevenhüller-Frankenburger.

KABINET ČUDEŠ MUZEJSKEGA DRUŠTVA PTUJ

Avtorica razstave in besedil: Doroteja Kotnik

Fotografije: Dokumentacija kulturnozgodovinskega oddelka PMPO, fototeka PMPO: muzejski fotograf Boris Farič, zbirka raritet Knjižnice Ivana Potrča Ptuj, Zgodovinski arhiv Ptuj, Informacijsko-dokumentacijski center za dediščino Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in drugi viri, ki so navedeni pod slikovnim gradivom.

Jezikovni pregled: Mateja Lapuh

Grafično oblikovanje: Sandi Kelnerič, s. p.

Tisk: Sandi Kelnerič, s. p.

Ptuj, 2021

Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož

Zanj: dr. Aleksander Lorenčič, direktor